

**Управління процесом науково-дослідницької діяльності в умовах
гімназії як змістова складова підручника для керівника
загальноосвітнього навчального закладу**

*М. А. Бохан, директор Житомирської гуманітарної гімназії № 1;
e-mail: margarita.bohan@mail.ru*

Постановка проблеми. Перед науковою-педагогічною громадськістю України постала гостра проблема розвитку інтелектуального потенціалу молоді, який забезпечуватиме не тільки конкурентоспроможність у соціально-економічній діяльності на внутрішньому і міжнародному ринках праці, але й раціональність поведінки, готовність визначати і розв'язувати дослідницькі завдання, що передбачає реалізацію творчих здібностей молоді людини.

У зв'язку з цим діяльність гімназії як закладу нового типу набула певних ознак, що обумовило внесення в навчально-виховний процес кардинальних змін у контексті системного оновлення управлінської діяльності.

Навчальний процес на сучасному етапі розглядається не як організація засвоєння знань і формування умінь з певних навчальних предметів, а як реалізація системи педагогічних технологій, спрямованих на розвиток таких якостей учнів, як пізнавальна активність, самостійність і творчість у виконанні завдань, як удосконалення навичок їх практичного застосування у життєдіяльності.

У більшості підручників для керівників ЗНЗ окреслена проблема розглядається в розрізі загальноосвітніх шкіл, хоча в освітньому просторі України давно існують заклади нового типу. Варто зазначити, що організація навчального-виховного процесу в гімназії суттєво відрізняється від стандартного шкільного, що передбачає трансформацію механізмів

проведення науково-дослідницької роботи учнів у контексті врахування специфіки гімназійної освіти. Потребує розгляду і вивчення досвід управління науково-дослідницькою діяльністю в системі гімназійної освіти, що має бути достатньо висвітлений і в змісті підручників, які використовуються у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх керівників ЗНЗ.

Аналіз попередніх досліджень. Питання організації науково-дослідницької діяльності в закладах нового типу, а також реалізації управління цим процесом вивчалось багатьма дослідниками, зокрема Р. А. Ануфрієвою, О. А. Донченко, І. Г. Єрмаковим, Г. М. Несеном. Так, С. Л. Яценко в своїй статті, присвяченій основним засадам діяльності шкіл нового типу, зокрема, і гімназій, зазначає, що саме такі навчальні заклади перетворилися на справжні науково-дослідницькі центри апробації нового змісту навчання, сучасних педагогічних технологій, глибокого осмислення інноваційних процесів, стимулювання ініціативи учня, розвитку його можливостей, створення умов для саморозвитку особистості [1]. Проте, аналіз наукових джерел з теми дослідження вказує на недостатність комплексного вивчення шляхів реалізації управління процесом науково-дослідницької діяльності в гімназіях як закладах нового типу.

Мета статті – окреслення шляхів реалізації управління науково-дослідницької діяльності в умовах гімназії.

Основна частина. Управління науково-дослідницькою діяльністю гімназистів є складовою учнівсько-учительсько-викладацької діяльності, результатом якої є забезпечення розвитку творчих здібностей гімназистів, оволодіння технологіями дослідницької діяльності, забезпечення безперервності в системі гімназія – вищий навчальний заклад.

До основних компонентів системи управління процесом науково-дослідницької діяльності учнів гімназії можна віднести: визначення мети, завдань, змісту, суб'єктів, форм, методів, засобів управлінської діяльності;

планування роботи; безпосередню організацію діяльності з врахуванням умов гімназійної освіти, здійснення внутрішкільного контролю.

Вважаємо, що цикл управління науково-дослідницькою роботою розпочинається з педагогічного аналізу роботи за попередній період та оцінки її ефективності.

Виходячи з того, що планування – основний визначальний момент управління, який передбачає проектування процесу і керівництво ним, його організація визначається приведенням у дію управлінського рішення, втілення окресленого плану в практику діяльності навчального закладу. Зазначене здійснюється шляхом вибору ефективних форм і методів залежно від термінів виконання, визначення суб'єктів управління, їхніх ділових якостей, врахування суб'єктивного досвіду та підготовки методичних рекомендацій. Саме на цьому етапі, на нашу думку, доцільним є врахування специфіки гімназійної освіти.

На наше глибоке переконання, контроль – один із головних засобів забезпечення надійної й достовірної інформації про ефективність науково-дослідницької діяльності учнів. За його здійснення як за процесом діяльності, так і за його результативністю необхідно суворо дотримуватися принципів всебічності й глибини охоплення об'єкта, систематичності й послідовності, перевірки виконання й гласності, забезпечення динамічності його форм і методів.

Погоджуємося з думкою С. П. Максимюка про те, що в сучасній науковій літературі виокремлюють чотири пріоритетні підходи, які істотно вплинули на розвиток теорії і практики управління [2]. Зупинимось детальніше на одному з них – процесуальному, у контексті якого управління розглядається як безперервна серія пов'язаних управлінських функцій.

Результати педагогічних досліджень засвідчують, що управлінська діяльність керівника школи в сучасних умовах є поліфункціональною, полідіяльнісною і професійно орієнтованою. Отже, її зміст виходить за межі суто педагогічних знань і потребує оволодіння знань про різноманітні види

менеджменту, про що й зазначає відомий український науковець Л. М. Калініна [3, 26].

Окреслимо проблеми управління науково-дослідницької діяльності в умовах гімназії, дослідження яких вважаємо доцільним для формування змісту сучасних підручників для керівника ЗНЗ.

1. Науково-дослідницька діяльність учнів гімназії є обов'язково керованим процесом, який потребує скоординованої дії його учасників. Варто зазначити, що ефективність науково-дослідницької роботи значною мірою окреслюється компетентністю адміністративного корпусу навчального закладу щодо управління цим складним процесом. Керівник ЗНЗ повинен мати чітке уявлення про те, у який спосіб організувати цей процес, бо саме зазначений вид діяльності учнів, щонайперше, не терпить хаотичності і безсистемності.

2. Дуже важливим моментом для проведення науково-дослідницької роботи є створення науково-методичної і навчально-матеріальної бази. Бажано залучати до цього процесу наукові або профільні установи. Забезпечення зв'язків з такими закладами є прерогативою адміністратора, який здійснює фасилітативну функцію щодо призначення наукового керівника, розв'язання проблем співпраці з вищими навчальними закладами, творчими лабораторіями тощо.

3. Вважаємо, що до змісту підручників, орієнтованих на підготовку керівників сучасних ВНЗ, варто віднести обґрунтування необхідності створення на базі навчального закладу філії МАН, що надасть можливість презентувати науково-дослідницькі роботи на різних рівнях. На базі філії доцільно створювати підготовче відділення, результатом роботи якого має бути конкурс-захист пошукових робіт для учнів, які вперше залучаються до дослідницької діяльності. Слухачі підготовчого відділення втілюють той творчий потенціал, реалізація якого забезпечується проведенням систематичної роботи щодо розвитку творчої і пізнавальної активності, плановістю діяльності, спрямованої на розширення теоретичних знань і

поглиблене вивчення обраної теми. Очікуваним результатом цього процесу вважаємо забезпечення можливості мати повноцінного суб'єкта, спроможного до ефективної роботи в МАН.

4. Упровадження маркетингу науково-дослідницької діяльності передбачає вивчення ринку (споживачів) таких робіт, його запитів, інтересів, розробку системи дій з реалізації наукового дослідження, значущість якого визначається, зокрема, практичною спрямованістю. Саме тому важливим вважаємо збагачення змісту навчання у гімназії спецкурсом «Вступ в науково-дослідницьку діяльність», «Основи науково-дослідницької діяльності» для слухачів підготовчого відділення МАН [4]. Основними завданнями такого курсу є:

- формування в учнів теоретичних знань про суть науково-дослідницької діяльності;
- оволодіння методологією наукового пізнання;
- формування наукового мислення і навичок роботи з науковою літературою;
- ознайомлення з сучасними методами наукових досліджень;
- вироблення вмінь писати наукові реферати, статті, готуватися та захищати наукові доповіді.

5. Організація психологічного супроводу науково-дослідницької роботи є обов'язковою складовою управління зазначеною діяльністю гімназистів, а тому має знайти своє відображення у змісті підручника для керівника ЗНЗ. На думку В. Русової, процес залучення учнів до такого виду роботи повинен носити не формальний, поверховий, а суттєвий, особистісний сенс, оскільки він базується на власних інтересах і потребах суб'єкта [5, 275]. Для отримання очікуваного результату необхідно здійснити формування здатності учня до науково-дослідницької діяльності, що вимагає від психологічної служби створення сприятливих умов для становлення й розвитку творчих здібностей дитини, урахування індивідуальних особливостей та потенціалу особистості. Досвід роботи в умовах

Житомирської гуманітарної гімназії № 1 дав змогу нам виокремити основні напрями психологічного супроводу, а саме: психодіагностика, психологічна просвіта і консультування, розвивально-програмує консультування і корекція, операційно-результативне консультування, емоційно-презентуюче консультування і тренінг. Ми впевнені в ефективності роботи психолога за вказаними напрямами, оскільки вона формує здатність до особистісного зростання, самопізнання, самомотивації учасників науково-дослідної діяльності.

Аналізуючи концептуальні положення теорії управління, можна стверджувати, що за забезпечення інноваційних процесів в освіті, зокрема, таких, як реалізація науково-дослідницької діяльності учнів і керівництво нею фахівцями у цій галузі, варто враховувати особливості суб'єктних відносин у закладі нового типу, що й визначається:

- специфікою відбору учнів до гімназії, який здійснюється відповідно до Правил конкурсного приймання до гімназії як закладу II–III ступенів;
- проведенням обов'язкового конкурсу щодо призначення педагогічних кадрів на посаду вчителів гімназії;
- обов'язковим залученням учителів до власної науково-дослідної діяльності;
- забезпеченням умов для здійснення наукових пошуків, їх узгодження з науково-методичною проблемою, над якою працює колектив гімназії;
- залучення працівників наукових установ до співпраці у межах діяльності науково-методичної ради або методичних комісій учителів тощо;
- залучення науковців не лише як консультантів-рецензентів, а й для викладання спецкурсів, ведення факультативів і гурткової роботи.

Висновки. Зазначене вимагає суттєвої трансформації змісту викладання професійно-орієнтованих дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах з урахуванням сучасних вимог менеджменту. Отже, і внесення змін до змісту підручників, які мають забезпечувати ефективне управління науково-дослідницькою діяльністю в закладах нового типу.

До перспектив подальшого розгляду окресленої проблеми можна віднести: збагачення змісту професійної освіти керівного складу загальноосвітніх навчальних закладів, дослідження передового педагогічного досвіду діяльності інноваційних навчальних закладів у визначеному напрямі.

Література

1. Яценко, С. Л. Основні засади діяльності шкіл нового типу [Електронний ресурс] / С. Л. Яценко. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2292/1/62.pdf> 2

2. Максимюк, С. П. Наукові основи управління сучасною школою [Електронний ресурс] / С. П. Максимюк. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/pedagogika/pedagogika_-_maksimyuk_sp

3. Калініна, Л. М. Методичне забезпечення навчального модуля «Статегічне управління освітньою організацією» для керівників шкіл [Текст] / Л. М. Калініна // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць / [редкол.]. – К. : Пед. думка, 2009. – Вип. 9. – 664 с. – С. 18–25.

4. Методичні рекомендації щодо введення в загальноосвітніх навчальних закладах нового типу спецкурсу «Основи наукових досліджень» [Електронний ресурс] / [уклад. Т. В. Дудник]. – Режим доступу: <http://chernivtsi.man.gov.ua/upload/proekt%20met%20rekom.pdf>

5. Русова, В. Організація психологічного супроводу науково-дослідної роботи старшокласників до конкурсу МАН України [Електронний ресурс] / В. Русова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nivoo/2010_4/38.pdf

UA Стаття присвячена актуальній проблемі управління процесом науково-дослідницької діяльності в умовах гімназії. Йдеться також про важливість збагачення змісту підручника для керівника ЗНЗ у контексті

визначення вимог організації діяльності МАН, про забезпечення реалізації творчого потенціалу учня, ефективного керівництва таким видом діяльності.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, педагогічний менеджмент, управління навчальним процесом, навчальний заклад нового типу.

RU Стаття посвящена актуальній проблемі управління процесом науково-исследовательской работы в условиях гимназии. Обозначена значимость усовершенствования содержания учебника для руководителя общеобразовательного учебного заведения в контексте формулирования требований к организации деятельности МАН и обеспечения реализации творческого потенциала ученика, эффективного управления этим видом деятельности.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, педагогический менеджмент, управление учебным процессом, учебное заведение нового типа.

EN The article is dedicated to a topical problem of scientific-research activity process management in gymnasium, the importance of enriching the content of the textbook for secondary school principal in the context of determining the organization's requirements of The minor Academy of Sciences, realization of creative potential of a student, the effective management of this type of activity are indicated.

Key words: scientific-research activity, teaching management, learning management, institution of a new type.